

ŠALCERNIS

Dzūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direkcija

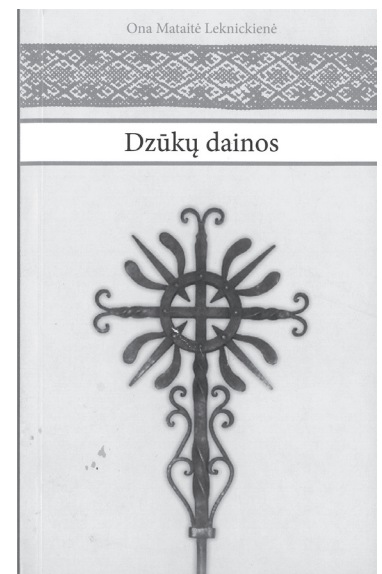
Nr. 103 2017 m. Spalis

Niekur nedingsta mūsų kaimas

Visi dabar kalba apie tai, kaip greitai ištuštėja ir netgi miršta mūsų kaimai. O, žiūrėk, atsitinka kokia šventė, pasirodo kokia kraštotyrinė knyga – pamatome, kad gyvas mūsų kaimas. Yra toks labai dzūkiškas Juozo Apučio apsakymas „Kur dingo, kur dingo skerdžius?“ Ankstyvą rytą visos kaimo karvės jau gatvelėje, piemenukas irgi pasiruošęs, o skerdžiaus Kristupo nėra. Dingo. Negerai, kaimas negali gyventi be skerdžiaus. Ir štai jis pasirodo. Visi lengviau atsikvepia. Kaimo žmonės sugrįžta prie savo darbų.

Tai buvo gal prieš pusę amžiaus. Bet Juozas Apučis mums pasakojo, kad gerai prisimena tą nuolat užkimusį bedantį ir šveplą skerdžių Kristupą, jis tikrai buvo labai svarbus zervyniškių gyvenime, o paskui ir rašytojo apsakyme pasirodė kaip amžinas, nenuimirštantis šio krašto keleivis. Tai gal ir mes dabar kartais išsigąstame, kad kažkas dingsta, o praeina kiek laiko ir džiaugiamės, kad atsirado. Kai prieš aštuoniolika metų Mūsų Parkas išleido iliustruotą knygą apie Mardasavą, visiems atrodė, kad čia užfiksuota tai, kas jau tikrai prapuola. Bet spalvinga šio krašto istorija vis tęsiasi. Atsiskleidžia ji ir Romo Treinio, kuris jau senokai paliko Vilnių ir apsigyveno Mardasavo kaime, romane „Škotai, arba mano kaimo aitvaras“. Šio romano ištrauka buvo atspausdinta žurnalo „Dainava“ 2017 m. pirmajame numeryje. Visas romanas, kurio istorija

rutuliojasi nuo Mardasavo kaimo iki Kėdainių ir Napoleono žygių, laukia savo leidėjo, o visai neseniai pasirodžiusi Žeimių kaimo dainininkės Onos Mataitės – Leknickienės dainų knyga gali būti gražus ir įkvepiantis pavyzdys visiems etnografiniams mūsų krašto kaimams.

Onos Mataitės – Leknickienės knygos „Dzūkų dainos“ viršelis.

J. Baltuškonienė su vaikais prie Skroblaus ir Merkio santakos gano Puvočių kaimo karves. Šiuo metu Puvočių kaime 2 karvės, kurias laiko Baltuškoniai ir du arkliai: vienas pas Baltuškonis, o vienas pas Klimavičius. Brolių ČERNIAUSKŲ nuotrauka

Žeimių kaimo dainos

Graži tu mūsų brangi Tėvyne,
Tavi dabina žali miškai.
Čia mūs sesutės, mūs lietuvaitės,
Nuo jų dainelių skamba miškai.

Kur cik pažvelgsi, melsvoj padangėj
Žvaigždutės mirga tarp debesų.
Mano širdelė visuomet jautia
kalbėtus žodžius tarp tų žiedų

Čia puikūs slėniai, melsva Dubysa.
Bet ne visuomet būna ramu:
Užtat nerami mano širdelė
Svecimam kaimi tarp svecimų.

Šitaip paprastai – „Dzūkų dainos“ – pavadino savo gyvenimo knygą **Ona Mataitė – Leknickienė** iš Žeimių. Knyga pasirodė 2014 metais, bet slėpėsi tarsi pogrindyje, ir tik tai šiomet, 2017 – ujų vasarą, Panaros kultūros centro organizuotame kraštiečių susitikime buvo prisimintos ir tos dainos, ir jų autorė.

Dainų knygos įžangoje Ona Mataitė – Leknickienė rašo: „...degu noru pažincie savo šaknis, kurios prasideda žavingosios Dzūkijos Žeimių kaimi, prie Kreivonio upelio, ištekancio iš Lamų miško ir nukrentancio in Nemunu. Noriu pabraidycie po praeicį nuo Kamany Ravo ir Kriokšlio, pasiskincie žemuočių prie Didžgriovio upelio, perbriscie Rakščiukės upelį ir atsidurcie senojoje Liškiavoje, kur stovi dau-

Girtas vyras Zervynų kaime. Spėjama data XX a. pirmą pusę.
(Nuotrauka iš skaitmeninio Parko archyvo)

giau kap 300 metų senumo gražuolė bažnyčia. (...) Šiose dainose atsispindi mano tėvų, senelių, prose-
nelių džiaugsmas ir rūpesčiai, partizanų godos ir likimai, karo kančios ir žmonių tremtys. Todėl kvie-
ciu paklaidzioc manosios gimtinės panemuniais, sus-
stocie prie palaukės akmenėlio, pasdabincie ramu-
nės žiedu, pasdziaugcie audėjelių margais raštais,
pasklausycie vyturėlio ir pustomo dalgio skambėjimo.
Kai uždainuodavo šio Dainavos krašto žmonės,
aidėdavo šilai, garsiau almėdavo upeliai, nutoldavo
vargai ir skausmai, širdžį užliedavo maloni šiluma.
Sušilkime prie gerumo laužo dainuodami... “

Apie save šioje įžangoje autorė papasakojo ne-
daug. Todėl paprašėme, kad savo kaimynę Oną Ma-
taitę – Leknickienę prisimintų **Bronė Karalukaitė – Šventoraitienė**: „Ona Mataitė – Leknickienė
gyveno čia, Žeimių kaimo pakrašty. Atiteko ji iš
to paties kaimo, iš Lamų prie Nemuno, kur dabar
gyvena Večkiai. Ten buvo ir Rudžio, ir Mato sody-
bos. Bronius ir Ona Matai užaugino penkis vaikus:
Oną, Bronę, Jurgį, Algirdą ir Petrą. Ona atiteko
čia, į kitą didelio Žeimių kaimo pakraštį, ir jos gy-
venimas buvo sunkus. Jinai bėgo iš čia, bėgo nuo
vyro pijoko, nu, paskui ir jis iš paskos išvažiavo ten,
prie Vilniaus, į Pagirius... Ji čia kai atvažiuoja, už
mane ji daug vyresnė, jai jau greitai 90 metų bus,
tai verkia, sako, man čia viskas kvepia... O kodėl
bėgo? Iš bėdos bėgo, nuo vyro, jis buvo toks akty-
vus komunistas, bet pijokas. Eina, būdavo per kai-
mą girtas ir kalba – šiandien vakare karaliui kepurę
imsiu. Tai mes jau žinom, kad Leknickienei gali būt
blogai, ir tik girdim – tap tap tap, atbėga Ona pas
mus takeliu.... Jis buvo aktyvus partinis, nu, ir turbūt
taip yra: kuo žmogus durnesnis, tuo nori pasirodyti
aršesnis. Jis buvo toks prie technikos, prie elektros,
ne viršininkas koks, ne, ale šeimoj norėjo pasirodyt.
Onos vaikai nutarė išleisti tą knygele, ir mano sūnus
prisidėjo, o dabar tai aš ir platinu tas dainas, dalinu
visiems. Dainuodavo Ona daug, yra jos dainų įdai-
nuotų. Ji neskyrė, kuri daina liaudies, o kuri sukurta
čia, ką jaunimas dainuodavo, ji užrašydavo. Tada,
matot, labai dainuodavo, o gudresnieji turėjo ir dai-
nų sąsiuvinius. Eina, būdavo, jaunimas ir dainuoja,
ar į šokių, ar į darbus. Rugiapjūtėje irgi dainavo,
nuvaro rugių pradalgę, kad ir kolkozo laikais, susto-
jo – ir dainuoja. Ir vyrai, ir moterys. Mano tėvelis
labai gražiai dainavo. O mano mama piešdavo, ji
galėjo nupiešti ir Raudonkepuraitę, ir vilką. Ir pie-

šinių sąsiuviniai buvo, ir dainų, ir prisiminimų...“

Visiems suprantami yra ir šviesūs, nostalgiški prisiminimai, ir tie kaimo žmonių pakrikimai – „vietinės tamsuomenės“ žygiai, bet štai šitą pasakymą „imsiu karaliui kepurę“ turbūt reikia paaiškinti. Atrodo, kad čia yra tikra archaika, seniai gyvavusios paprotinės teisės ženklas. Atsiverskime Antano Vieniوليو knyga „Iš mano atsiminimų“. Nepaprastai turtingas buvo gimtasis rašytojo Užuožerių kaimas, daug šviesuolių iš čia išėjo į platųjį pasaulį. Bet štai apybraiža „Arkliavagio duktė“ parodė ir tamsiąją kaimo pusę. Čia tiksliai aprašytas atsitikimas, kaip kaimo vyrai baudžia saviškį žmogų – arkliavagį. Pirmiausia išvirina karklines lazdas, kad nelūžtų, kai jomis bus čaižoma arkliavagio nugara, tada atsiveža daug degtinės, ir visi užsidaro pirkioje. Arkliavagis sėdi už stalo kartu su ekzekucijos vykdytojais, paklūsta ritualo reikalavimams. Visi neskubėdami pradeda gerti degtinę – tokia yra „Kepurės karaliui nukėlimo“ pradžia. Tie žodžiai kartojami, tai yra ritualo reikalavimas. O arkliavagis kol kas tikrai tarsi karalius sėdi prie stalo pagarbiausioje vietoje. Paslui prasideda baismės vykdymas, čaižoma nugara negailestingai. Arkliavagis praranda sąmonę, vyrai laukia, kol jis atsipeikės, tada vėl muša. Geria ir muša visą naktį... Toks žiaurus teismas Anykščių krašte, devynioliktojo amžiaus pabaigoje. Ir Dzūkijoje ilgai išliko baudžiaviniai papročiai, išsiskyrė

net savotiškos tokio tamsumo salelės. Atrodo, kad etnologai nėra bandę išsiaiškinti, kodėl du gretimi kaimai buvo labai skirtingi: viename dzūkų kaime mažų vanagynų ir strazdynų išėmimas iš lizdų ir kepimas lauže yra tiesiog visiškai toleruojama tradicija, o kitame tėvai draudžia vaikams net pažiūrėti iš arti į paukščio lizdą. („Šalcinyje“ apie tai buvo rašyta ne kartą, reikia tik susirasti Malvinos Česnulevičienės iš Mančiagirės, Antano Averkos iš Musteikos ir kitų senolių poringes). Labai daug visokių baisybių aprašyta Onos Zakarauskiene knygoje „Burokaraitis“ (Ižangos žodį parašė žinomas bibliotekininkas Petras Zurlys). Labiausiai stebina šio kaimo vyrų agresyvumas. Mažai buvo šeimų, kuriose moterys nepatyrė smurto. Vienas toks dzūkas taip engė savo žmoną, kad ji išėjo iš namų ir visiškai prapuolė. Kitas smarkuolis reikalaujavo, kad nesėstų šeima pietauti, jei jo nėra namie, o išeidavo jis pas kaimynus ir grįždavo tik vakare. Aprašo autorė ir vaikų žiaurumus. Burokaraičio piemenys išdykaudami užkalė avinui analinę angą, vargšas gyvulys nudvėsė, tada piemenys jį susiruošė kepti ir sudegino kluoną... Žinoma, šioje knygoje apie Burokaraitį (jis yra netoli Nėdingės) ne tiktai baisumai ir žiaurumai. Bet reikia žinoti, kad šalia senosios kaimo harmonijos ir grožio visada ta „vietinė tamsuomenė“ buvo. Ir dabar ji yra.

Henrikas GUDAVIČIUS

Mano svajonė išsipildė – beržinių malkų dūmo kvapo – iškepti šakočiai

Matydama šakočius, tokius panašius savo forma ir tokio skirtingo skonio, visada svajojau išsikepti savąjį. Kai žurnale „Žmonės“ pamačiau p. Šlapelienės sūnų kepamą šakotį su romu ir kvepiantį net kaimynams, nutariau ieškoti senojo ir kartu kurti savąjį receptą. Aplankiau kaimyniniame Samuniškių kaime gyvenusią Antosę Lepeškiene, kažkada prie laužo kepusią šakočius vestuvėms ne tik Merkinės apylinkių žmonėms.

Vyras Vincas aplankęs Jaskonių kaime (*prie Druskininkų – red. past.*) „Romnesos“ šakočių muziejų, mūsų kieme pastatė šakočių namelį, kuriame ne tik aš, bet ir jis pats kepa. Man labai smagu, kad šakočių kepimu susidomėjo ir dukra Kristina su žentu Povilu.

Birutė VITKAUSKIENĖ

Birutė ir Vincas Vitkauskai prie savo šakočių namelio. Brolių ČERNIAUSKŲ nuotrauka, 2017 m.

Šitokia zoologo laisvė: eiti žvėrių takais

Nelabai tolimoje praeityje medžiotojas žinojo tris svarbiausius savo verslo uždavinius: šviežią žvėries pėdsaką aptikti, žvėrį pavyti, laimikį iki namų partempti. Kaip ryškiai pasikeitė tos užduotys. Tiesa, antrasis pirmųkščio medžiotojo darbas mums gali pasirodyti kaip utopija. Bet šaulys su slidėmis tikrai pavydavo briedį, elnią, stirną ar šerną. Kartais jam padėdavo šuo, o kartais užtekdavo intuicijos: žmogus, persekiojantis žvėrį, nušliuožia dvigubai trumpesnę kelią, nes jis žino, kokius vingius daro išgąsdintas žvėris. Kartais būna, kad briedis per gilų sniegą labai klimpsta, o slidininkas lengvai šliuožia per sukietėjusį sniegą. Žvėris pavargsta greičiau nei žmogus. Dabar nereikia nei daug patirties, nei ištvėmės, kiekvienas šernienos mėgėjas pirmiausia pasistato prabangų bokštelį su trimis langais, atbogina ten minkštą fotelį ir stalėlį termosui. Antras darbas: šalia bokštelio pripilti grūdų ir bulvių. Kai vieną dieną pamatai, kad žvėrys jau ateina prie gardaus jauko, temstant reikia pasėdėti savo tvirtovėje atsidarius vieną langelį, paleisti vieną kulką ir įsikelti mėsa į visureigį.

Vienok prisimename, kad prieš trisdešimt metų Lietuvoje buvo medžiotojų, kuriems rūpėjo tolimi

*Vilkas ne veltui pasirinktas Čepkelių – Dzūkijos PAN parko simboliu. Kokia būtų Dainavos giria be šių išdidžių miško klajūnų?
Eugenijaus DROBELIO nuotrauka*

žygiai ir didelės kantrybės reikalaujantys stebėjimai. Tiktai šitaip galėjai nušauti net ir vilką. Ir nereikėjo tokiems medžiotojams nei triukšmingų varovų, nei vėliavėlių, nei kokio didelio jauko. Zoologas ir medžiotojas Jonas Tauginas rašė, kad vilkus galima medžioti tik per pūgą – šitaip šis taurus žvėris turės daugiau šansų išlikti. Yra rašęs jis ir šitaip: sėdžiu bokštelyje, ganau šernus, besimaitinančius avižose, galiu nušauti vieną, nes leidimą turiu, bet tada mano dienoraštyje nebūtų jokių užrašų... Drąsiausia šio nepaprastai ištvėringo mokslininko hipotezė yra tokia: po mišką klaidžioja žvėrių mintys. Ne medžioklėlių mintys, ne medkirčių ir ne grybautojų, o žvėrių mintys. Jonas Tauginas galėjo per parą žvėrių takais nueiti 60 kilometrų, galėjo labai ilgai tūnoti pasislėpęs – taip ir atsirado hipotezė apie žvėrių mintis. Trumpai šį zoologo atradimą būtų galima apibūdinti šitaip: žvėris žino, kur eina ir visada keliauja optimaliai. Jis žino, kur yra pašaras, kur pelkė su akivarais, kur gali tykoti žmogus su šautuvu. Kai žemėlapyje pasižymi visus tokius objektus ir kai nusibraižai žvėrių takus, abejonių apie miške klaidžiojančias žvėrių mintis, nelieta... Šitaip kalbėjo Jonas Tauginas vieną pavasario naktį Tauragirėje, visai netoli Vilniaus, prie mažo lauželio. Vakare jis kartu su anuometiniu Medžiotojų ir žvejų draugijos

*Šitokie medžiotojų bokšteliai ir šėryklos kartais pasitarinau kaip svarbūs migraciniai orientyrai šernams, keliaujantiems iš dienos slėptuvių į avižų ir bulvių laukus. Todėl medžiotojai net nejaučia, kad šitokiu būdu ūkininkai patiria dar didesnę žalą.
Henriko GUDAVIČIAUS nuotrauka, 2017 m.*

pirmininko pavaduotoju Petru Urbeliu patikrino, ar brakonieriai neišvertė stulpelių, kurie uždaro ke-liukus link kurtinių tuoktavičių, o po vidurnakčio mes trise lėtai artinomės prie kurtinių. Tada pirmą kartą išgirdau keistus garsus, kurie niekaip nepalyginami su iš tolo girdimu tetervinų burbuliavimu. Po to dar ne kartą susitikome su Jonu Tauginu, o 1991 – aisiais, dovanodamas man savo knygą „Tauragirės radiniai“, šitaip užrašė: „Mano bendraminčiui Henrikui Gudavičiui su viltimi, kad vėl kada nors sėdėsime prie švento laužo ir kalbėsimes apie savo atradimus Lietuvos miške.“ Ir nebebuvo to kito karto – matyt, tikrai klatinga liga gali nežinomais likimo keliais išsivesti geriausius. Poetas ir gamtininkas Alis Balbierius tada parašė eilėrašį „Vilkas“, skirtą Jonui Tauginui:

Štai bėga vilkas, vienišas klajūnas,
Kadaisė buvusią gūdzia giria.
Jo pėdsakai sniege tarytum dūmai
Pūgos verpetuos tirpsta vakare

Štai bėga vilkas, paskutinis mohikanas
Laisvos ir išdidžios genties,
Kurios galybė giriose rusena
Lyg žarija ant tako praeties.

Štai bėga vilkas, pėdsakai per sniegą
Šį vakarą jo laisvės neišduos,
Kai baltos smiltys giriom rieda,
O speigo kulkos krūpsi ažuoluos.

Jonas Tauginas gyveno tik 50 metų. Gyveno godžiai ir prasmingai. Ėjo žvėrių takais, rašė dienoraštį, dėstė ekologijos pradžiamokslį anuometinėje Vadybos akademijoje, o dirbdamas eiguliu Arvydų girininkijoje užaugino šerniuką, kuris vėliau sulaukėjo ir išėjo į savo mišką. Susiruošęs į medžioklę šis girių piligrimas dažniausiai grįždavo be laimikio, todėl ir šiandien dar gyva drąsiausia jo hipotezė apie miške klaidžiojančias žvėrių mintis. O Aleksandro Stulginskio universitete, Miškų fakultete tebesaugoma jo surinkta didžiulė elnių ragų kolekcija. Didžiausią Lietuvoje Čepkelių aukštapelkė Jonas Tauginas perėjo pavasarį, vasarą, rudenį ir žiemą, rašė apie šitaip pamatytus metų laikus „Literatūroje ir mene“. Dzūkiją labai mėgo, nors didžiausi zoologiniai atradimai jo laukė didžiausiame Lietuvos liepyne – Virbalgiryje ir Žagarės miškuose.

Henrikas GUDAVIČIUS, 2017 metai.

Marcinkonių seniūnas Vilius Petraška ir Parko savanoris Darius Avižinis atidengia marcinkoniškio Tautvydo Averkos darbo skulptūrą „Vilkas“ prie Marcinkonių seniūnijos. Aldonos JUOZAITYTĖS nuotrauka, 2014 m.

Smalos laidzimas

Apie miškų sakinimą savo prisiminimais dalijasi musteikiškis **Antanas ZALIAUSKAS** (gimęs 1930 m. Ašašninkų kaime).

Vienais metais prilaidau 6,5 tonos. Man planas 5 tonai, aš prilaidžinėjau po 6,5 tonu. Būna duotas planas metam ir mėnesiui. O jei nepadarai plano, tai tau cik moka už smalų, kiek kainuoja. O kap išeina mėnesinis planas ir metinį planų padarai, tai penkiosdešimc rublių išeina premyja mėnesiui.

Žiemą 13000 puodukų sustatydavau. Kuo daugiau įstatau, tuo didesnis planas būna. Žiemą apžievini biškį, palygai žievį. Žievini gal kokius tris metrus aukščio. Žievinimui būna staca lankena an ilgos lazdos. Lankeną įstatai lazdon. Lazda gali būti ir apie pusantro metro ilgio, kad aukštai pasiektai. Pasdarai pac.

Pavasari pasdaryc reikia latakus, išrėži tokį ravelį rėžtuku per pusiau kur apžievyta. Galan to ravelio kaltas yra lanktas, turi puodukas užsikabyc už to kalto. Inkali medzin, pušin, ir puodukų užkabini. Ir paskui, gegužio mėnesin, jau kap būna įsakymas laisc smala pradec, tadu nuk to latakų paūžuolniai rėži, kad nebėgt šonan smala. Rėži iš vienos to ravelio pusės ir iš kitos. Kiekvienas rėžė pagal ravelį.

Iš vieno medzo smalų laidzi 10 – 15 metų. Pradėdavo tryjų metrų aukšty. Jei medzis nestoras, kokį 24–25 [cm] storumo, tai puodukų statai iš vienos pusės. Jei medzis storesnis, kokį apie 30 ar 40 [cm] storumo, tai rėži iš abiejų pusių, iš vienos pusės ir

Sakinta pušis su išlikusiu sakinimo puodeliu prie Čepkelių rezervato. Virginijos PUGAČIAUSKIENĖS nuotrauka, 2017 m.

iš kitos. Paliieki tarpų, kokį 10 cm iš vienos pusės ir iš kitos, kad nesuveit. Jei rėžiai suveis, tai išdzus pušelė.

Duoda miško, kiek nori, ciek ir paimi. Kas paima mažiau miško, ciem mažesnis planas būna. Jau gegužio mėnesį būna įsakymas rėžc, tadu jau pradedzi rėžc. Pirmą sustatai pavasari puodukus.

Puodukai būna blėkiniai. Anksčiau dar naudojo ir molinius. Molinį puodukų intaisydavo jau su dzviem kuolukais. Galan latakų padarydavo du tokius kap kuolukus, kad puodukas laikytūs. Jei buvo piršto storio. Puodukas už jų užsikabina. Jei buvo medziniai. Juos darėm pacys. Gegužio mėnesiui jau turi būc paruošis, kad viskas jau būtų.

Žievyc gali per visą žiemą. Žiemą, kap daug sniego, tai dar su nartais [slidės] važinėju. Daug sniego tai sunku klampoc. In dzienu išrėžiu in 3000 žaizdų. Tai jau raikė lakstyc kolai juos visus išrėži. Per dzienu dyrbau ir 9, ir 10 valandų. Pas mani jokių perekūrų nėra. Nerūkiu. Ir jau raikia lakstyc.

Kap pribėga, tadu jau sami. Ir žmona kap kadu pamačina. 13000 [puodukų] buvo, po 3000 išrėždžinėjau. Pereini per visus, išrėži po rozo, paskui vėl pradedzi nuk to, kur pirmiausia rėžta. Bet antrų dzienu ty negalima rėšč, raikia už kokių tryj ar keturių dzienu rėšč. Paskui pereini visus puodukus, tadu vėl nuk pradzos. Parėžo, po kelių dzienu vėl parėžo. Po vieno rėžo ir dar už trijų dzienu. Dar kas antra dziena negalima. Nebėgs, dargi nespėja, paskui. Penkis sykius pereini visur. Tad u jau kap būna pilni puodukai, tadu pradedzi semc. Semia kibiruose iš tų puodukų. Buvo toki peiliai padaryta: iš vienos pusės aštrus, iš kitos pusės aštrus. Medzinį kotukų turi. Ca gelažinis. Ir tų peilį puodukan inkiši, apie puodukų apsuki, tadu išmeci kibiran ir vėl pakari puodelį. Pakari, tadu aini pas kitų. Priranki kibirų kaupinų, tadu pili bačkon. Buvo stacinės po 200 kilogramų. Stacinės – bačkos gelažinės, kap mes pradėjom – turėjom

Sakinta pušis prie Musteikos kaimo. Virginijos PUGAČIAUSKIENĖS nuotrauka, 2015 m.

gelažines. Vienas vežojo, atveža bačkas, kiek reikia, pasakai, kiek reikia. Po tas biržes išmėto. 11 tų bačkų prisemiu vieno sėmimo. Pereinu per visų miškų, išimu puodukus. Ir paskui vėl tep pradėdzi rėšč, kap išsemi, vėl nuk pradzos pradėdzi.

Smala būna skysta kap vanduo. Bet kituros sukempa dar latakuose, visa dar nesubėga. Pilni latakai būna, reikia pravalyc. Būna tokis latakų rėztukas: galan peilio būna tokis rėztukas, tai brūkšteri latakan, išvalai. Tų smalų sudėdzi kibiran. Jei kas papuola smalon, ar kokis būžys [vabalas], tai neraičia išimc.

Paskui smala, kap puodukai būna pilni, tai jį paskui sukietėja ir peilis sunkiai insikiša. Peiliu apsuki apie puodukų ir išmeci smalų. Iš karto būna skysta, o kap pastovi, tai jį sukietėja.

Prisemi, pritrambuoji dar kiek tas bačkas, 20 kibirų. Kibirai kokį 10 kilogramų, juose prisemi smalos. Supili, pilna bačka būna, apie 200 kg būna.

Vasarų tai vaikai padėdavo, tai žmona, o tep vienam. Penki sūnai buvo, tai padirbėja. Kibirius duoda, buvo mažesni, po 8 litrus. Tai kol išsemi, tai daug

laiko praaina. Duodavo viską, ko raikė smalai laisc.

Pyrną kartą semi birželio mėnesį, tadu rugpjūtį, o paskui spalio mėnesį. Geriausiai bėgo nuk gegužės iki birželio. Bėga dar ir rugpjūčio, rugsėjo. Raikia rėšč, kap nebūna tokie karščiai. Po pietų aini rėšč, prieš nakčį rėži, iki kol sutemsta, tadu tep nesukepa. Kap karšta, tai sukepa.

Paskui pjaudavo mišką. Jau kap smala išlaista, tai kap žmogui kraujas išlaistas. Pušis jau ne tokia kieta. Jau dar grybai po tuos miškus dygsta kur smalų laidau. Daug kur naudojo tų smalų. Ir padangom mašinų deda. Nežinau kur ją veždavo. Kap prilaidza, kap daug bačkų prilaista, ataina mašinos, pakrauna ir išveža. Davė valdišką arklį, ratus. Kap prisemiam, tai vienas su arkliu iš visų surenka bačkas. Vienas turi arklį ir su kitu darbinyku surenka. Surenka smalų, susveža namo, tai tadu iš jo su mašinu atvažiuoja ir iš jo išveža. Apie keli ca dyrbo Musteikos prie smalos. Kap baigias sezonas, smala būna išsemta, tai daro susirinkimą.

Užrašė **Virginija PUGAČIAUSKIENĖ**

Užeiviai Dainavos šiluose

Kuršių Nerijos nacionalinio parko pušynuose XX a. pabaigoje pradėjo dygti keistoki, baravykus primenantys grybai – aukštoku vagotu kotu, raudonų plytų spalvos galvute su skaisčiai gelsva apačia. Grybautojai juos praminė raudonaisiais baravykais arba balsevičiukais pagal žmogaus, išdrįsusio juos rinkti ir valgyti, pavardę. Kaip šie Lietuvoje ir Europoje nežinomi grybai vadinasi mokslo pasaulyje ir iš kur jie atkeliavo į Lietuvą, 2011 m. išspausdintame straipsnyje paskelbė mokslininkai Jurga Motiejūnaitė, Jonas Kasparavičius ir Audrius Kačergius. Pasirodo tai baravykams artima rūšis *Boletellus projectellus*, vėliau lietuviškai pavadinta raudongalviu baravykūnu, auganti pušų miškuose rytinėje Šiaurės Amerikos pakrantėje nuo Kanados iki Meksikos ir dar Taivanyje. Ateičiai liko neįminta dar viena mįslė, koku būdu jie atkeliavo į mūsų kraštą – ar su medžių sodinukais, o gal sporas atplukdė laivai ar atnešė vėjas.

Kai 2007 m. Kuršių Nerijos balsevičiukai pateko į Lietuvos grybų tyrėjų akiratį, tai buvo pirmasis mokslinis šių grybų registracijos faktas ne tik Lietuvoje, bet ir Europoje. O dabar raudongalvis baravykūnas rastas ir Vokietijoje, Danijoje, Kaliningrado srityje, gausiai auga Lietuvos, Lenkijos, Latvijos pajūryje ir ne tik. Jau 2014 m. rudenį šie dzūkų

akims neįprasti grybai buvo rasti miškuose prie Varėnės upės, o šiemet gausiai pasirodė sausuose pušynuose Marcinkonių, Merkinės, Viršurodukių apylinkėse, stebėti prie Kapčiamiesčio ir net Gardino apylinkėse. Vieni juos šonu apeina, kiti į krepšius deda ir ragauja parsinešę, bet ko gero visi galvoja tą patį – ar neištums šie užeiviai

„viecinių“ juodgalvių ir trakinių baravykų. Laikas parodys, nes ši, su pušimi susijusi rūšis plinta labai sparčiai ir to plitimo pasekmės paaiškės tik ateityje. Jeigu kam nusišypsojo laimė juos rasti Dzūkijoje, būtų malonu gauti Jūsų žinią apie radimo laiką ir vietą, pageidautina ir su šio grybo nuotrauka adresu gamta@dzukijosparkas.lt.

Mindaugas LAPELĖ
Autoriaus nuotrauka

Paskutinis skerdžius

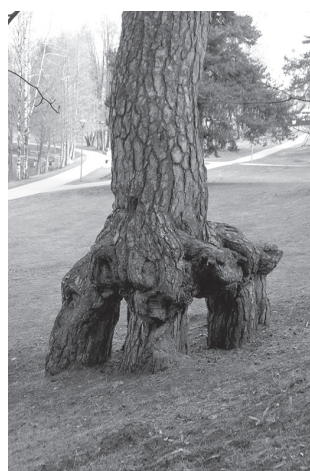
Užaina kartą Danutė į lankytojų centrą su anūku Luku, atkeliavusiu vasarai į Merkinę iš Druskininkų, ir sako: Paukščių atvedžiau pažiūrėt, atai jis vis su kaimynu Mindaugu (Lapele) apie paukščius rantauna. Kol Lukas Eugenijaus Drobelio filmą apie gerveles žiūrėjo, Danutė, pamačiusi ant sienos fotografijoje Nemuno brendančias karves, apie jų ganyimą Merkinėje paporino:

1967 m., kai jau gyvenom Merkinėje, tai mūsų gatvės (*Kauno g. – red. past.*) karves ganė tokis skerdžius Morkulis, kuris gyveno pas Joną ir Oną Žukauskus. Pas juos pačius dvi dukros – Vladzė ir Stasė augo, tai Morkulis visą laiką ant pečiaus miegodavo. Biednas buvo, kieno karves vaikai gena, tai tų vaikų tėvai ir pietus skerdžiui duoda. Žiemą vasarą su šineliu apsirengis ejo. Kai karšta ant žemės pasikloja, o kai lyja, po ja slepiasi. Karvių mūsų kampi susidarydavo apie 10 – 15 galvų, o pievų tais laikais (*tarybiniais – red. past.*) ganyt niekas neduodavo, tai vaikai pamačydavo Nemuno salon nuginti ar tai už stulpo palei Straują nusivaryti. Kiek karvių šeima turi, tiek dienų tos šeimos vaikai su skerdžium ir gano. Ale

daug karvių nepalaikysi, nei valdžia leido, nei ganyt neturėjom kur. Geriau gyvenantys, ar laiko neturintys, tai skerdžiui pinigų mokėjo, kaip ir Baranauskų Karalius. Nors trys vaikai pas juos su Aldona augo: Algis, Mindaugas ir Gediminas, bet jie už karvės ganyimą 10 rublių kas mėnesį mokėjo, o patys neginė. Dar keletą tokių buvo, kur mieliau pinigą mokėjo, nei patys paskui karvės uodegą ėjo. Kada Morkulis mirė, nežinau, nes kai mokyklą Merkinėje baigiau, į Varėną išėjau.

Danutė Staniulienė (g. 1953 m., Rudnelės kaime) su anūku Luku Merkinės lankytojų centre 2017 m. Brolių ČERNIAUSKŲ nuotrauka

VISAIS metų laikais graži yra dzūkų šilų ir panemunių gamta. Dzūkijoje dar gyvuoja senoviniai kaimai, senieji amatai ir verslai. Mūsų darbuotojai Jums padės suprasti svarbiausią Dainavos krašto savybę – etnokultūra gyva gali būti tik tai tada, kai senolio poringei pritaria čia pat almantis šaltinis. Brangusis lankytojau, atvykęs į šį kraštą, gerbk ir tausok jo taurų grožį.

Išsamią informaciją apie Dzūkijos nacionalinį parką ir Čepkelių valstybinį gamtinį rezervatą visi svečiai gali sužinoti lankytojų centruose:
Marcinkonyse: Miškininkų g. 61, Marcinkonys, LT - 65303, Varėnos r., tel. 8 310 44466, 8 672 46388 elektroninis paštas: info@dzukijosparkas.lt
Merkinėje: Vilniaus g. 3, Merkinė, LT - 65334, Varėnos r., tel. 8 310 57245, 8 672 46275
 Elektroninis paštas: merkine@dzukijosparkas.lt
<https://www.facebook.com/Dzukijos.Nacionalinis.Parkas/>
 „Šalčinį“ rasite ir interneto tinklalapyje www.cepkeliai-dzukija.lt

ŠALČINIS

Adresas: Vilniaus g. 3,
Merkinė, LT - 65334, Varėnos r.
Tiražas 1500 egz.

Redkolegija: H. GUDAVIČIUS,
A. ČERNIAUSKAS, M. LAPELĖ,
R. NORKŪNAS
Maketuotojas: V. ČERNIAUSKAS

Spausdino UAB „Albagrafija“
Pulko g. 96, LT - 62133, Alytus
Tel. 8 315 74140
El. p. alba@infoseka.lt

ISSN 2351-6267